

Les *baranes* del carro (ALDC, IV, 914. Les *baranes* del carro)

L'enunciat designa 'cadascun dels dos costats laterals del carro que s'aixequen damunt la seva caixa, generalment amb forats on van clavades les estaques o barrerons'. *Barana* és mot preromà, potser sorotàptic, VARANDA (DECat) (doc. 1082, *baranna*), que ha pres aquest sentit a partir del de 'construcció baixa que envolta una terrassa'; var. *baranda* 108, 118, afi a l'arag., com ho és *barandilla* 118, 174, 181; *barana de barrerons* 76; *brana* ha sofert una síncope a partir de la pron. or. [bʳanə], com *vremes* < *veremes*, *vritat* < *veritat*.

Banda, que en algunes poblacions designa la barana massissa, té com a punt de partida el sentit de 'cinta ampla, peça de roba allargada' (s. XV), manlleu al fr. *bande* (ant. *bende*) < fràncic BINDA; tenim la var. sintagmàtica *banda de barrerons* 81 i el compost *parabanda* 83, on el primer component pot ser present d'indicatiu (3a pers.) o imperatiu de *parar*.

Escales deriva del llat. SCALA 'escaló; escala' i són la prolongació dels braços del carro on van les baranes i que sostenen la caixa del carro; var. *escalera* 115, 125, 132, 134, 137-139, amb el suf. *-era*, indicador de col·lectiu (en realitat 'conjunt d'escalons o escales'), i *escalada* 119, 123, 126, amb el suf. *-ada*, que té el mateix valor.

Estamenera ha estat interpretat com una extensió del significat nàutic 'cadascuna de les peces de fusta que van empernades als medissos i pugen pel costat de la barca fins a la coberta', que, contra l'opinió del DECat, es considera un manlleu al genovès *stamanaea*, pres del gr. STAMINARIA (Vidos, DCVB, Veny). Tanmateix, costa de creure que un mot del mar, tan específic, s'hagi estès a l'interior del territori; ateses les var. *est[e]menera* 111, *ast[e]menera* 112, *est[i]menera* 113 i sobretot *este[b]enera* 48, 49, 57, 114, es podria pensar en un der. de *esteva* 'peça corba de l'arada per on l'agafa el llaurador', que es troba dins l'àmbit lèxic

agrícola i hauria passat a 'estaca' en sentit col·lectiu pel suf. *-era*, com ha passat en *varals*, der. de *vara* (< llat. VARA) amb el suf. col·lectiu *-al* 'conjunt de vares', o en *travesser* 88; *balustre* 82 ← it. *balaustro* (potser a través del fr. *balustre*); *barró* 138, dim. de *barra* 95, com *barreró* 79, amb interfix, si no ho és de *barrera*; *barronat* 97, col·lectiu de *barró*, com *barrillada* 109, der. del dim. *barrilla* amb el suf. *-ada*; *ranxer* 91 (var. femenina *ranxera* 11) ← oc. *ranchié* 'estaca que sosté les baranes del carro' (Mistral).

Tablado 128, degut al cast. o arag., al·ludeix al conjunt de taules que formen la banda, i *costats* 169 (var. arag. *costaus* 100) fa referència a la situació lateral; *caixa* 139, 152 és una extensió de 'buc del carro' a 'baranes, postissada, etc.'.

Ridel·la 85 és manlleu al fr. *ridelle* o a l'oc. *ridela*. Presenten canvis semàntics més o menys abruptes, com algun que ja hem vist, *telera*, der. de *tela* < TELA, pl. de TELUM 'dard, venable', a partir de 'clos en un camp de torneigs', passat a 'palissada'; *palmella* 'travesser que va d'un extrem a l'altre de la barana, que serveix de reforç d'aquesta' 15, 18, der. dim. de *palma* (< llat. PALMA), potser perquè antigament es feia de palma; *arquillo* 106, de formació castellana, però que els diccionaris castellans no recullen; en realitat és una 'barra arquejada posada a la part posterior del carro, que uneix les dues bandes', i potser és una confusió de l'informant.

Des del punt de vista geogràfic, *branes*, forma sincopada de *baranes*, s'estén pel cat. or. peninsular, enfront de *baranes*, del cat. nord-occ., bal. i poblacions val.; *varals* és sobretot val., com *escala/escalera* que també és nord-occ. perifèric; *estamenera*, de poblacions interiors del cat. principatí; *telera*, del ross.; *bandes*, del bal., i una possible projecció cap a l'alacantí.

No trobem mots normatius explícits per a aquest concepte, com són *barana*, *banda*.